

Streszczenie dokumentu pt.: „Ramy wsparcia digitalizacji zasobów kultury Dokument kierunkowy dotyczący digitalizacji i udostępniania cyfrowych zasobów polskich instytucji pamięci w latach 2026 – 2030”

1. Cel i charakter dokumentu

Dokument wyznacza długofalowe kierunki rozwoju polityki państwa w zakresie digitalizacji, udostępniania i ochrony cyfrowych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Materiał ma charakter operacyjny i sektorowy – nie stanowi strategii w rozumieniu ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, lecz pełni funkcję dokumentu kierunkowego dla Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wspierającego prowadzenie polityki publicznej w obszarze cyfrowego dziedzictwa.

Stanowi punkt odniesienia dla dysponentów zasobów dziedzictwa kulturowego – instytucji o różnym profilu, skali działania i poziomie zaawansowania technologicznego, w szczególności instytucji kultury i Archiwów Państwowych. Jego celem jest uporządkowanie i wzmocnienie działań w skali sektora poprzez wskazanie wspólnych zasad, celów oraz obszarów interwencji.

Przyjęto szerokie rozumienie digitalizacji jako procesu obejmującego nie tylko tworzenie odwzorowań cyfrowych, ale także przygotowanie obiektów, opracowanie metadanych, archiwizację oraz długoterminowe zarządzanie zasobami cyfrowymi.

Założenia pozostają spójne z krajowymi i europejskimi politykami publicznymi, w tym ze *Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2030* oraz *Zaleceniem Komisji (UE) 2021/1970 w sprawie wspólnej europejskiej przestrzeni danych dla dziedzictwa kulturowego*, a także wpisują się w szersze działania na rzecz rozwoju technologii cyfrowych i ich wykorzystania w gospodarce.

Dokument został opracowany z inicjatywy Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i poddany konsultacjom z instytucjami kultury i Archiwami Państwowymi, ekspertami oraz wewnątrz resortu. W toku konsultacji zgłoszono ponad 400 uwag, z których znacząca część została uwzględniona i wdrożona w ostatecznej wersji dokumentu.

Wyznaczone kierunki zakładają przejście od modelu rozproszonego i projektowego do podejścia systemowego, opartego na wspólnych standardach, centralnej koordynacji oraz trwałym włączeniu digitalizacji w działalność instytucji kultury.

2. Stan obecny i główne wyzwania

Digitalizacja dziedzictwa kulturowego w Polsce rozwija się od ponad dwóch dekad, jednak proces ten pozostaje nierównomierny i w dużej mierze oparty na podejściu projektowym. Mimo że w ostatnich latach zdigitalizowano bardzo duże wolumeny zasobów, działania te były często rozproszone i realizowane bez wspólnych ram systemowych.

Najważniejsze wyzwania obejmują:

- brak spójnego systemu planowania i koordynacji działań digitalizacyjnych, potrzeba określenia priorytetów digitalizacji,
- brak jednolitych standardów w zakresie metadanych, jakości tworzenia odwzorowań i jednolitego systemu raportowania efektów digitalizacji,

- luki w systemowym gromadzeniu danych o digitalizacji,
- rozproszenie zasobów oraz narzędzi technologicznych,
- ograniczona interoperacyjność danych,
- niewystarczający poziom udostępniania zasobów online,
- niedobór kompetencji cyfrowych w instytucjach,
- ograniczone i niestabilne finansowanie.

Dynamiczny rozwój technologii – w tym sztucznej inteligencji – oraz rosnąca ilość danych powodują dodatkowe wyzwania związane z zarządzaniem, bezpieczeństwem i trwałością zasobów cyfrowych.

3. Cele strategiczne i powiązane obszary działań

Dokument wyznacza trzy komplementarne cele strategiczne, które odpowiadają trzem kluczowym aspektom digitalizacji: ochronie, udostępnianiu oraz rozwojowi sektora. Realizacja celów strategicznych opiera się na podziale ról pomiędzy poziomem systemowym (MKiDN), odpowiedzialnym za tworzenie ram, standardów i koordynację, oraz poziomem instytucjonalnym (instytucje), odpowiedzialnym za wdrażanie działań w praktyce.

Cel strategiczny 1: Zabezpieczenie zbiorowej pamięci cyfrowej

Cel koncentruje się na zapewnieniu trwałości, bezpieczeństwa i interoperacyjności zasobów cyfrowych. Kluczowym wyzwaniem jest brak spójnych standardów, regulacji oraz jednolitego systemu zarządzania digitalizacją.

Działania o charakterze systemowym (MKiDN):

- **stworzenie ram systemowych dla całego sektora**, w tym: **opracowanie i wdrożenie wspólnych standardów digitalizacji** (zarówno w zakresie jakości odwzorowań, jak i opisu obiektów, które powstały w efekcie digitalizacji oraz zasobów natywnie cyfrowych – *born digital*) oraz ich umocowanie formalne, **wprowadzenie zmian legislacyjnych**, które umożliwią skuteczne gromadzenie i archiwizowanie zasobów cyfrowych, w tym materiałów typu *born digital* (m.in. stron internetowych) oraz ujednolicenie zapisów ewidencyjnych, stworzenie warunków do prowadzenia elektronicznych, interoperacyjnych inwentarzy i rejestrów zabytków.
- **wyznaczenie priorytetów digitalizacji** w skali kraju w oparciu o wartość kulturową i poziom zagrożenia zasobów (m.in. zasoby objęte planem ochrony dóbr kultury),
- **rozwijanie systemu monitorowania postępów** poprzez dalszy rozwój systemu cyklicznego gromadzenia danych o stanie digitalizacji (współpraca min. z GUS), opracowanie jednolitej metodologii raportowania stanu digitalizacji, wdrożenie matrycy dojrzałości digitalizacyjnej instytucji kultury jako narzędzia oceny i planowania – dla zapewnienia podstaw dla polityki opartej na danych,
- **zapewnienie dostępu do informacji i narzędzi** poprzez stworzenie centralnego punktu informacyjnego o digitalizacji,
- **wzmocnienie systemu wsparcia instytucjonalnego poprzez:**
 - **Centra Kompetencji** (BN, FINA, NIM, NAC oraz NID), które pełnią rolę zaplecza eksperckiego dla instytucji - do tego konieczne jest **zapewnienie stałego funduszu finansowania ich działalności** na poziomie MKiDN,

- **rozwój sieci ośrodków regionalnych** zapewniających dostęp do wsparcia na poziomie lokalnym, zwłaszcza dla mniejszych podmiotów.
- **powołanie zespołu zadaniowego ds. digitalizacji i dziedzictwa cyfrowego przy MKiDN** odpowiedzialny za wypracowywanie rozwiązań oraz podejmowanie decyzji strategicznych w obszarze digitalizacji dziedzictwa,
- **wdrożenie krajowego systemu długoterminowego przechowywania danych cyfrowych** poprzez budowę zintegrowanej sieci repozytoriów i bezpiecznych magazynów danych.

Działania po stronie instytucji:

- podstawowym zadaniem jest włączenie digitalizacji do strategicznego zarządzania zasobami. Każda instytucja powinna opracować **własną strategię digitalizacji** uwzględniającą stan zachowania zbiorów oraz możliwości techniczne i organizacyjne.
- **uczestnictwo w systemie krajowym** – współpraca z Centrami Kompetencji, przekazywanie danych do systemów monitorowania oraz wdrażanie wspólnych standardów,
- **dbałość o bezpieczeństwo zasobów cyfrowych** poprzez utrzymywanie kopii danych oraz ich przechowywanie w różnych lokalizacjach geograficznych zgodnie z polityką redundancji, wdrażanie systemów cyberbezpieczeństwa oraz procedur odzyskiwania danych i planów ciągłości działania.

Cel strategiczny 2: Upowszechnienie kultury przez technologie cyfrowe

Cel zakłada zwiększenie dostępności i wykorzystania zasobów dziedzictwa poprzez technologie cyfrowe, które poszerzają możliwości uczestnictwa w kulturze i jej odbioru. Obejmuje działania ograniczające rozproszenie danych, wspierające ich integrację oraz rozwój narzędzi ułatwiających wyszukiwanie, udostępnianie i ponowne wykorzystanie w kontekstach naukowych, edukacyjnych, społecznych i kreatywnych. Równocześnie zakłada budowanie zdolności sektora do odpowiedzialnego wykorzystania nowych technologii (m.in. sztucznej inteligencji) w zarządzaniu, ochronie i prezentacji zasobów. Kluczowym wyzwaniem jest zapewnienie równowagi między innowacyjnością a bezpieczeństwem, jakością danych oraz zgodnością z regulacjami i standardami etycznymi.

Działania o charakterze systemowym (MKiDN):

- **wspieranie rozwoju wspólnej infrastruktury udostępniania** – w szczególności portali dziedzinowych i repozytoriów, które mogą służyć całemu sektorowi,
- **opracowanie ogólnokrajowych wytycznych dotyczących udostępniania zasobów**, obejmujących m.in. standardy jakości, dostępności cyfrowej oraz interoperacyjności, sposób informowania o statusie prawnym obiektów,
- **promowanie otwartości danych** oraz wspieranie ponownego wykorzystania zasobów w celach edukacyjnych, naukowych i gospodarczych,
- **opracowanie i promocja standardów etycznego wykorzystania sztucznej inteligencji** oraz wytycznych dotyczących użycia zasobów kultury do trenowania modeli SI,

- **inicjowanie badań i analiz** dotyczących wdrażania nowych technologii, identyfikacja barier i dobrych praktyk.

Działania po stronie instytucji:

- **prowadzenie systematycznej digitalizacji zasobów** – w szczególności tych najbardziej zagrożonych lub najcenniejszych – oraz rozwijanie cyfrowych systemów ewidencji i dokumentacji,

- **udostępnianie zasobów zgodnie z przyjętymi standardami** jakości i metadanych, w szczególności poprzez publikację kolekcji w ramach wspólnych platform i systemów agregujących dane,

- **opracowanie i wdrożenie polityk udostępniania danych**, określających zasady korzystania z zasobów, w tym kwestie licencjonowania i wykorzystania komercyjnego,

- **rozwijanie działań angażujących użytkowników**, w tym wspieranie ponownego wykorzystania zasobów oraz włączanie społeczności w proces ich tworzenia i interpretacji,

- **rozwijanie współpracy międzynarodowej oraz udział w inicjatywach europejskich**, w szczególności związanych ze wspólną europejską przestrzenią danych dla dziedzictwa kulturowego oraz europejską chmurą współpracy.

Cel strategiczny 3: Wzmacnianie sektora poprzez rozwój kompetencji i współpracę

Cel dotyczy budowy potencjału sektora – zarówno w zakresie kompetencji, jak i współpracy międzyinstytucjonalnej, także międzysektorowej (z nauką, branżą IT). Jednym z głównych wyzwań jest obecnie brak spójnego systemu rozwoju kompetencji cyfrowych oraz niedostosowanie oferty szkoleniowej do realnych potrzeb pracowników instytucji kultury.

Działania o charakterze systemowym (MKiDN):

- **wspieranie organizacji cyklicznych wydarzeń** integrujących sektor kultury, nauki i technologii (konferencje, warsztaty, wizyty studyjne), w tym ogólnopolskiej konferencji branżowej,

- **stymulowanie współpracy poprzez system finansowania** - premiowanie partnerstw w programach dotacyjnych,

- **wspieranie udziału instytucji w inicjatywach europejskich** oraz budowanie zaplecza eksperckiego uczestniczącego w tworzeniu standardów i polityk na poziomie UE,

- **opracowanie i wdrożenie ramy kompetencji cyfrowych** dla sektora kultury określającej zakres umiejętności niezbędnych do prowadzenia procesów digitalizacji i zarządzania danymi,

- **stworzenie systemowego programu szkoleń** obejmującego zarówno kompetencje techniczne, jak i miękkie, z uwzględnieniem praktycznego charakteru kształcenia oraz mechanizmów oceny jakości oraz budowa platformy szkoleniowej wspierającej rozwój kompetencji, w tym narzędzi samooceny i dostępu do materiałów edukacyjnych.

4. Zarządzanie, finansowanie i monitoring

Centralną rolę pełni Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, odpowiedzialne za wyznaczanie kierunków, monitorowanie postępów oraz koordynację działań między

interesariuszami. System zarządzania opiera się na współpracy z innymi resortami, instytucjami kultury, środowiskiem naukowym, sektorem technologicznym oraz samorządami i podmiotami prywatnymi. Ważnym mechanizmem operacyjnym jest **powołanie zespołu zadaniowego ds. digitalizacji i dziedzictwa cyfrowego**, który będzie wspierał wdrażanie założeń, analizował postępy i rekomendował dalsze działania.

Istotną funkcję pełnią **Centra Kompetencji (BN, FINA, NID, NIM, NAC)**, które stanowią zaplecze eksperckie systemu – opracowują standardy, prowadzą szkolenia i wspierają instytucje w realizacji działań digitalizacyjnych. Na poziomie operacyjnym działania realizują instytucje kultury i archiwa, które zachowują autonomię, ale powinny działać zgodnie z przyjętymi standardami i celami krajowymi.

Model zakłada także aktywne włączenie środowisk zewnętrznych – uczelni, NGO, sektora kreatywnego i technologicznego – oraz rozwój współpracy krajowej i międzynarodowej.

W obszarze finansowania podkreślono konieczność przejścia od modelu projektowego do długoterminowego i stabilnego finansowania digitalizacji. Zakłada się wykorzystanie komplementarnych źródeł: budżetu państwa, funduszy unijnych oraz środków własnych instytucji, a także rozwój nowych instrumentów, takich jak **Fundusz Rozwoju Cyfrowego Dziedzictwa czy programy wspierające wykorzystanie sztucznej inteligencji**. Kluczowe jest także finansowanie infrastruktury, portali udostępniania oraz Centrów Kompetencji.

Uzupełniając wskazano potrzebę rozwijania alternatywnych źródeł finansowania (granty, sponsoring, crowdfunding) oraz wzmacniania kompetencji instytucji w tym zakresie.

System zakłada również wdrożenie **mechanizmów monitoringu i ewaluacji**. Ministerstwo będzie prowadzić coroczne przeglądy postępów, oparte na zestawie wskaźników i danych pochodzących m.in. ze sprawozdawczości instytucji, statystyki publicznej oraz analiz własnych. Wyniki monitoringu będą wykorzystywane do aktualizacji działań i dostosowywania polityki do zmieniających się uwarunkowań.

Całość podejścia opiera się na założeniu, że digitalizacja powinna stać się trwałym, systemowym elementem funkcjonowania instytucji kultury, wspieranym przez stabilne finansowanie, rozwój kompetencji oraz ścisłą współpracę wszystkich zaangażowanych podmiotów.